

УДК 371.12.001

Зоряна Жигаль, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ РІВНІ

У статті проаналізовано вимоги до особистості сучасного вчителя музики. Висвітлено порівняльну характеристику складових процесу навчання при традиційній та інноваційній діяльності вчителя.

Ключові слова: інновація, педагогічна інновація, інноваційне навчання.

Табл. 1. Літ. 7.

Зоряна Жигаль, кандидат педагогических наук, доцент кафедры музыкального искусства факультета культуры и искусств Львовского национального университета имени Ивана Франко

РОЛЬ ЛИЧНОСТИ УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ УРОВНЕ

В статье проанализированы требования к личности современного учителя музыки. Освещено сравнительную характеристику составляющих процесса обучения при традиционной и инновационной деятельности учителя.

Ключевые слова: инновация, педагогическая инновация, инновационное обучение.

Zoryana Zhyhal, Ph.D. (Pedagogic) Docent of Musical Art Department Faculty of Arts Lviv National University
by I. Franko

THE ROLE OF A TEACHER OF MUSIC IN THE EDUCATION SYSTEM UP TO DATE

In the article analyses the requirements for the individual modern music teacher. Deals with comparative description of the components of the learning process in traditional and innovative work of the teacher.

Keywords: innovation, innovative studying, innovative educational activity.

Постановка проблеми. Здійснення завдань у галузі музичної освіти підростаючого покоління загальноосвітньої школи вимагає серйозної уваги до підготовки тих, хто завтра прийде в школу, хто покликаний запалити вогонь любові до музики в серці кожної дитини – до вчителів музики. Без перебільшення можна сказати, що повноцінне й досконале музично-естетичне виховання вчителів музики – ключ до піднесення музичної культури мас.

Сьогодні значно змінюються і погляди на вчителя музики, який постійно має здобувати й узагальнювати нові знання, володіти новітніми технологіями, методами та вміти їх передати так, щоб в учнів формувалися знання та розвивались музичні здібності, які вони зможуть використовувати у житті. Саме тому питання підготовки учителів до інноваційної педагогічної діяльності набуває особливої актуальності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі підготовки вчителів до проведення уроків музики значну увагу приділено у працях вчених: Н. Аніщенко, О. Апраксіної, І. Гадалової, А. Болгарського, А. Верещагіної, З. Жофчака, В. Коваліва, І. Лужного, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, Е. Печерської,

Т. Рейзенкінд, О. Ростовського, О. Рудницької, Е. Тайнель, Л. Хлебникової.

Наукові основи педагогічної інноватики у своїх працях розглядають такі вчені: К. Ангеловські, В. Беспалько, І. Бех, Л. Вашенко, Л. Даниленко, В. Паламарчук, О. Попова, М. Поташник, В. Химинець, Н. Юсуфбекова.

Питанням підготовки вчителів до інноваційної педагогічної діяльності присвячені дослідження І. Гавриш, Т. Демиденко, Н. Клокар, О. Козлової, Г. Кравченко, Л. Шевченко.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати вимоги до особистості сучасного вчителя музики. Провести порівняльну характеристику складових процесу навчання при традиційній та інноваційній діяльності вчителя.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідження стану професійної підготовки вчителя незаперечно доводять необхідність реформування української системи педагогічної освіти. Стало очевидним, що в сучасній соціально-педагогічній ситуації школі потрібні нові науково обґрунтовані концепції, парадигми та методики виховання, які зможуть забезпечити підготовку учнів до життя в суспільстві з новим політичним і соціально-економічним устроєм.

Сучасний вчитель має бути готовим до сприйняття і засвоєння нових педагогічних технологій та їх застосування в навчально-виховному процесі, тобто до інноваційної педагогічної діяльності. Майстерність вчителя, його фаховий рівень, технологічна та інноваційна культура, а відповідно й ефективність навчально-виховного процесу залежить від вміння правильно визначити та оптимально поєднати можливості та переваги педагогічних інновацій.

У сучасній педагогічній літературі все частіше зустрічається цей термін поряд із поняттям “новація” (від лат. *novatio*), що тлумачиться як “нововведення”, як “оновлення, зміна”, “нововведення у галузі техніки, технології, організації праці й управління, які ґрунтуються на використанні науки та передового досвіду, а також використанні цих нововведень у найрізноманітніших галузях і сферах діяльності” [12, 62].

“Освітня інновація” це об’ємне поняття, яке включає поняття “педагогічні інновації”, бо продуктами педагогічних інновацій є новий зміст, форми, методи і технології навчально-виховного й управлінського процесів, а продуктами освітніх інновацій – педагогічні, науково-технічні та соціально-психологічні інновації.

“Педагогічні інновації” – актуально значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток. Вони характеризуються новими ідеями, діями, або адаптованими ідеями, або такими, для яких настав час реалізації.

В цілому інновації в педагогіці – це ідеї, підходи, методи, технології, елементи педагогічного процесу, які несуть в собі прогресивні засади виникнення, розвитку і втілення в практику ефективних нововведень.

Розглядаючи психолого-педагогічні інновації як новостворені чи вдосконалені технології, слід відзначити, що вони істотно змінюють обсяги, структуру та якість педагогічного процесу.

Інновації в педагогіці відображають складний та довготривалий процес, в якому бере участь багато факторів, що впливають на нього. У всьому цьому значне місце відводиться вчителю, який повинен сприйняти і реалізувати педагогічні нововведення. Саме від нього, від його відношення залежить успіх інновацій. Якщо вчитель не сприймає нововведення, вони виявляються безуспішними.

Інноваційна освітня діяльність відноситься до творчого рівня діяльності педагога, на відміну від репродуктивно-наслідуваного, пошуково-

виконавчого рівнів, в результаті якого народжуються нові освітні технології, оновлюється зміст, форми та методи навчання і виховання. Носіями інновацій виступають творчі, енергійні люди, які фахово здатні і матеріально зацікавлені щодо проведення інноваційних змін, опанування та реалізації нового.

Звичайно вчитель не народжується новатором, він ним стає. Адже процес підготовки вчителів до інноваційної діяльності є певним процесом, стратегією дія, що базується на психологічній готовності вчителів, демократичному укладі життєдіяльності педагогічного колективу, ініціативі і лояльному ставленні до новацій більшості учасників навчально-виховного процесу.

Важливою умовою впровадження інновації в практику конкретного спеціаліста є його дослідницький інтерес до явищ професійної дійсності, які стали для нього проблематичними та викликали внутрішнє напруження, змушують розмірковувати та діяти по-новому. Учителі не завжди належним чином обізнані щодо існуючих концепцій музичної освіти, недостатньо усвідомлюють сутність тієї чи іншої новації у цій сфері.

Історія освітньо-виховного процесу є чергуванням традицій та інновацій. Будь-яка інновація може виникнути лише з добре усталеної традиції. Інноваційна діяльність стимулює новаторські зміни у традиційній педагогічній практиці, спрямовані на досягнення кращого освітнього результату.

Особливістю сучасної системи освіти України є співіснування двох стратегій: традиційної та інноваційної.

Традиційне навчання – орієнтоване на збереження і відтворення культури, забезпечує стабільність у соціумі за рахунок переважно репродуктивної діяльності учнів, формування виконавських здібностей, розвиток уваги і пам’яті.

Інноваційне навчання – стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі; орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в нових ситуаціях. Порівняти складові процесу навчання при традиційній та інноваційній діяльності вчителя можемо за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика складових процесу навчання при традиційній та інноваційній діяльності вчителя

Складові процесу навчання	Традиційна діяльність учителя	Інноваційна діяльність учителя
Мета навчання	Передача знань, ознайомлення з культурою, засвоєння соціального досвіду	Сприяння самореалізації і самоствердженню особистості, формування переконань, почуття відповідальності за прийняті рішення.
Зміст навчання	Взаємозв'язок між навчальною діяльністю вчителя та навчально-пізнавальною діяльністю учня	Цілісна взаємодія, співпраця двох рівноправних її учасників – учня та вчителя
Форми і методи	Індивідуальна чи фронтальна робота, репродуктивні, пояснювально-ілюстративні методи	Різноманітні форми спільної діяльності, самостійна робота, продуктивні, творчо-пошукові, дослідницькі методи
Управління	Зорієнтована на предмет навчання, переважно інформаційна і контролююча функції; авторитарно-репресивний стиль управління	Зорієнтована на особистість учня, переважають організаційна і стимулююча функції; демократичний, заохочувальний стиль управління
Контроль	Переважно зовнішній, операційний	Переважно внутрішній, цілісний
Результати	Безініціативна, малоактивна, мало адаптована до життя особистість	Активна, ініціативна, розвинута, впевнена в собі, життєстійка особистість

Пріоритетом інноваційних процесів, які відбуваються нині у музично-педагогічній освіті, стає зміна споглядално-пізнавальних підходів на активні, ціннісно-пізнавальні, зміна функціональної парадигми навчання на творчу, за якої вчитель дістає можливість вільного розвитку художньої свідомості (усвідомлення світу культури і себе у ньому).

Концепція модернізації української освіти висуває нові критерії якості навчання. Випускник загальноосвітнього навчального закладу (далі – ЗНЗ) має отримати систему універсальних знань, що допоможуть йому успішно адаптуватись на ринку праці; володіти високим рівнем мислення, що дозволяє творчо бачити розв'язання тієї чи іншої проблеми. У вирішенні цих завдань велике значення мають предмети художньо-естетичного циклу та уроки музики, зокрема. До дисциплін художньо-естетичного циклу, що реалізують освітню галузь “Естетична культура” Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, є образотворче та музичне мистецтво, художня культура. При вивченні предметів дотримано принципу наступності і логічної послідовності: образотворче і музичне мистецтво вивчається з 1-го по 7-й (8-й клас), художня культура – у 9 – 11 класах усіх типів шкіл.

Загальна (освіта, яку учні отримують у загальноосвітніх навчальних закладах) та професійна (яку отримують у спеціальних музичних закладах) музична освіта завжди була і залишається невід'ємною частиною естетичного виховання підростаючого покоління. Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є духовний розвиток особистості. Вирішенню означеного завдання і покликане сприяти музичне мистецтво, завдяки якому розвиваються особистісні якості, творчі здібності учнів.

Аналіз педагогічної діяльності вчителів музики засвідчує, що вони усвідомлюють необхідність упровадження нових елементів у свою роботу під час проведення уроків, але слабо підготовлені до самореалізації у цій сфері. За даними експериментальних досліджень (О. Козлова, Н. Клокар, Л. Подимова та ін.), більшість учителів відчувають певні труднощі в упровадженні педагогічних інновацій.

Серед факторів, що стримують інноваційну діяльність, є сполучення інноваційних програм з існуючими навчальними планами та програмами, потреба в нових підручниках і програмах, новому типі вчителя-новатора тощо. Також, фактором, що стримує інноваційну діяльність учителя під час проведення уроків музики є недосконалість

методичної підготовки. Як правило, методична література рекомендує вчителю тільки один шлях вирішення проблеми, позбавляючи його таким чином можливості варіативного, творчого її вирішення.

В інноваційній діяльності важливою є також здатність учителя до рефлексивно-творчого осмислення сутності самої інновації: з якою б науковою або художньою сферою знань ця інновація не була пов'язана (музична психологія, теорія виконавства, музикознавство тощо) та удосконалення яких аспектів музичної освіти вона покликана забезпечити.

На сучасному етапі учитель має нові можливості для самореалізації у професійній діяльності, активізації інноваційної діяльності. Цьому сприяють певні обставини, серед яких важливими є: зняття обмежень у професійній діяльності, надання свободи в інтерпретації освітніх програм з предмету "Музика" та у використанні форм і методів музичного виховання школярів.

Ми розглядаємо загальну музичну освіту, яку учні отримують у ЗНЗ, тому нас цікавить діяльність вчителів музики, а саме методи, якими вони користуються у своїй педагогічній діяльності. Обираючи їх вчителі музики не повинні забувати про становлення і розвиток національної музичної освіти. Саме тому деякі форми та методи потребують удосконалення для їх використання на сучасному етапі розвитку загальної музичної освіти, – що також розглядається як педагогічна інновація.

Навчаючи музичному мистецтву разом зі загальнодидактичними методами навчання (словесними, наочності, практичними, контролю та ін.) застосовують спеціальні (специфічні) методи навчання.

Висновки і перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Орієнтуючись в освітніх інноваціях, володіючи різними технологіями викладання свого предмету

та застосовуючи їх у своїй роботі, вчитель, таким чином, самореалізується у професійній діяльності, набуває здатності до самостійного інноваційного пошуку.

Кожен учитель має право обирати такі методи викладання, які найкраще сприяють розкриттю його творчих задумів і можливостей. Він може керуватися ідеями, які найбільше збігаються з його поглядами на роль мистецтва у вихованні учнів, на сутність учительської праці.

Однак творча свобода вчителя має ґрунтуватися на науково обґрунтованих уявленнях про природу музики, її соціальної функції та можливості естетичного впливу на учнів, на глибокому знанні досягнень сучасної науки і передової педагогічної практики, на відповідальному ставленні до дорученої справи.

1. Ангеловски К. Учителя и инновации: Кн. для учителя / Пер. с макед. В.П. Диденко / К. Ангеловски – М.: Просвещение. 1991. – 159 с.

2. Даниленко Л.І. Теоретичні аспекти освітньої інноватики / Л.І. Даниленко // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. 5. – С. 24.

3. Жигаль З. Педагогічні інновації в теорії та практиці загального музичного виховання / З. Жигаль // Молодь і ринок. – Дрогобич: Коло, 2006. – С. 112 – 114.

4. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Ковалів. – К.: Музична Україна, 1973.

5. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Інформаційний збірник МОН України, 2004. – №10. – С. 4 – 9.

6. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці / В.Ф. Паламарчук. – К.: Освіта, 1994. – 87 с.

7. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі / В.В. Химинець. – Ужгород. Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2004. – 168 с.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2013

*"Музика – це чисте джерело,
Невичертна і жива криниця".
"Про музику потрібно писати нотами".*

*Болеслав Паіковський
польський журналіст*

